

قرنفل، جوزبویا، فلفل، دارچین

سرگذشت ادویه

پروفسور شاکه نوشته خوجوئه

بازار بین‌المللی وابستگی کامل داشت. تجارت، حتی در سطح منطقه، عمدتاً متوجه فرآورده‌های تجملی بود: عطر، مخدر، پارچه و فلزات گرانبها. ادویه جزایر خاوری مجمع‌الجزایر مالزی و اندونزی در جاوه انبار می‌شد و از آنجا با کشتی به چین ارسال می‌گردید. در آن زمان، چین به این جزایر که غربیها بعدها آنها را جزایر ادویه نامیدند و در آن هنگام کلا تحت عنوان گنگ «جزایر اقیانوسیه» نامیده می‌شدند دسترسی نداشت. تجارت کالاهای تجملی با بر آسیا تا حدود سده دهم میلادی ادامه پیدا کرد. از آن پس بود که خیل بازرگانان هندی و چینی بر روی دریاها ظاهر شد تا بلکه بی‌واسطه به منبع این محصولات آسیای جنوب خاوری و بویژه ادویه که تقاضای جهانی داشت، دست یابد.

دیری نکشید که آنها در این کار موفق شدند. با افزایش قدرت نظامی و اقتصادی چین جنوبی در سده‌های یازدهم تا سیزدهم و ایجاد بنادر ثروتمند و جدید در جنوب شرقی چین

قایقها را از این خلیج به آن خلیج می‌برد و به جزایر مالدیو می‌رساند، در آنجا آنها را به باد شمال خاوری می‌سپرد و این یک که از شبه قاره هند برمی‌خاست، زورقها را تا سواحل افریقا در شمال ماداگاسکار می‌راند. سپس محموله از دریای سرخ می‌گذشت و از راه زمین، از این قوم به آن قوم سپرده می‌شد و سرانجام به دره نیل می‌رسید و تجار عرب آن را در طول ساحل دریا معامله می‌کردند.

دو هزار سال پیش، زمانی که امپراتوری روم در اوج خود بود و امپراتوری هان در چین با قدرت تمام حکومت می‌کرد، مرکز آسیا از طریق یک رشته راههای تجارتی با جنوب‌خاوری آسیا مربوط می‌شد. اما وقتی در حدود سده دوم، تجارت در آسیای میانه با موانعی روبرو شد، آسیای جنوب خاوری ناگزیر در تجارت دریایی سهمی یافت و به یکی از حلقه‌های زنجیری بدل شد که مدیترانه، غرب آسیا و چین را به هم وصل می‌کرد. سپس اندک بود و مراکز بازرگانی اولیه این منطقه به نوسانهای

از مآخذ مربوط به سرزمینهای مدیترانه چنین برمی‌آید که بازرگانان رومی، «جاده دارچین» را که از جنوب خاوری آسیا تا سواحل شرقی افریقا ادامه داشت می‌شناختند. در سده نخست میلادی، پلینی نویسنده رومی، می‌گفت که دارچین، بر روی قایقهای بی بادبان، بی‌پارو و بدون سکان، از دریاها پهنور می‌گذشت و به حبشه می‌رسید. این قایقها که به دست ملوانان مالزیایی و پولینزیایی از جنوب خاوری آسیا به حرکت درمی‌آمدند، نیاکان زورقهای بازواری بودند که هنوز هم در سواحل افریقای شرقی، در موازات ماداگاسکار به چشم می‌خورند. در انقلاب زمستانی بادهای غالب خاوری

خانم خوجوئه: مورخ هنر و باستانشناس مالزیایی رئیس موزه سنی آسیا Nuzium Seni Asia در دانشگاه کوالالامپور است. مؤلف رساله‌ای در باره مناسبات فرهنگی چین و جاوه در دوره ماجاپاهیت است و در تعدادی طرح درباره معماری سنتی جنوب شرقی آسیا مشارکت دارد.

نجات مسافر توسط رخ. تصویری
از یک دستبسته قرن چهاردهم
میلادی در عراق به نام «عجائب
المخلوقات».

Photo © Freer Gallery of Art,
Washington, D.C.

پیش در دوره امپراتوری روم فکر می‌کند، لاجرم از خود می‌پرسد که آیا حقیقتاً آفریقای خاوری برای شناختن این گیاهان تا قرن هجدهم صبر کرده است؟ به هر حال امروزه دیگر جزایر مولوک تنها تولیدکننده ادویه نیست و زنگبار و ماداگاسکار نیز قرفل را که بیشتر مصرف دارویی دارد تا خوراکی، به اروپا و آمریکا می‌دهند.

قرفل، جوزبویا، فلفل، دارچین... اینها همه در آغاز چیزی بجز چاشنیهای مفید و لذیذ نبودند. روحیه سودجویی آنها را به محصولاتی برای ثروت‌اندوزیهای کلان‌بذل کرد. تاریخ تجارت ادویه با تاریخ جنگهایی بی‌امان برای تسلط بر جزایر ادویه یکی شد، تجارت ادویه حرصها و کینه‌ها و کشورگشایی‌هایی را برانگیخت. اما بازرگانان ماجراجویی که از سواحل دوردست، در جستجوی ادویه گرانبها، گستره دریاهای ناشناخته را در پیش گرفتند، سرزمینهای تازه‌ای نیز کشف کردند و ادویه بر سرنوشت بسیاری از کشورها اثر گذاشت. سیاست و دیپلماسی و جنگ بوی قرفل، جوزبویا و فلفل یافت، امپراتوریه بنا شد و فروپاشید، اما هیچ چیز هیچگاه رود مداوم و هر آن گسترده‌تر تجارت ادویه را سد نکرد و ادویه به یکی از مستحکمترین پیوندها میان قرون بدل شد و شرق و غرب را برای همیشه به هم پیوند داد. ■ خوجوئه

مالاکا وارد لیسبون شد. اما از آن‌رو که نتیجه انحصار پرتغال بسته شدن ساحل مالابار در هند به روی دیگر کمپانیهای اروپایی در هند بود، بازرگانان اروپایی و همچنین بازرگانان آسیایی متوجه مجمع‌الجزایر جنوب شرقی آسیا شدند. اسپانیاییها که در آن زمان در فیلیپین مستقر شده بودند، در سال ۱۵۲۲ پس از سفر مازلان در جستجوی گذرگاهی غربی به جزایر ادویه، برای نخستین بار مدعی حاکمیت بر این جزایر شدند، اما ناچار هفت سال بعد از این ادعا چشم پوشیدند. در قرن هفدهم، انحصار ادویه به دست هلندیها افتاد و ایشان در اوج رونق تجارت ادویه، آن را در مزارعی که در جزایر باندا و مولوک داشتند کاشتند. همه قدرتهای اروپایی موقعیت کلیدی مالاکا را قبول داشتند، زیرا مالاکا در تقاطع اقیانوس هند، دریای چین و دریای جاوه جای داشت و مرکز تجارتی عمده‌ای نظیر خرمنسوس زرین در جغرافیای یونان باستان بود.

در قرن هجدهم میلادی، دولتمردی لیونی با نام بامسمای پی‌یر پوار (پی‌یر فلفل) چند گیاه قرفل و جوزبویا برای باغهای گیاه‌شناسی فرانسه وارد کرد و از آنجا کشت این گیاهان را در مستعمرات فرانسه در اقیانوس هند، مانند جزیره موریس، «رواج» داد. اما وقتی انسان به پیوندهای دریایی میان مجمع‌الجزایر مالزی و اندونزی و آفریقای خاوری در دو هزار سال

ملوانان چینی - و همچنین هندی و عرب - به جای آنکه منتظر رسیدن کالاهای گرانبها به بندرشان بمانند، خود مستقیماً به جستجوی آنها برخاستند - کاری که اروپاییان سیصد سال بعد انجام دادند. در آن زمان فراورده‌هایی که معمولاً مبادله می‌شد عبارت بود از عطر، مخدر، ابریشم، کتان هندی و ظروف چینی ساخت چین. اما بازرگانان خارجی مقادیر فزاینده‌ای ادویه نیز از طریق اهالی جاوه به دست می‌آوردند و بدین سان، جاوه‌ایها در فاصله سده‌های سیزده تا پانزده میلادی، بر بازار ادویه که از شرق مجمع‌الجزایر مالزی و اندونزی می‌آمد، حاکم بودند.

از دیگر سو، مارکوپولوی ونیزی در سال ۱۲۹۲ به اروپا چنین خبر داده بود که فلفل و زنجبیل از هند می‌آید. کریستف کلمب جنوبی نیز در ۱۴۸۴ در خیال ادویه‌های هندی بود. به هر تقدیر، پس از کشف راه اقیانوس هند از طریق دماغه امیدیک به وسیله پرتغالیها، بخش عمده ادویه اروپا عملاً از مناطق جنگلی ساحل مالابار در غرب هند تأمین می‌شد. اما مسیر تجارت ادویه با خاورمیانه هنوز از بسیاری راههای دیگر و از دریای سرخ و خلیج فارس نیز می‌گذشت. راههای موجود در مجمع‌الجزایر مالزی و اندونزی نیز کم نبود و کشتیهای ملل مختلف هر یک به راهی می‌رفتند تا سرانجام و ناگزیر در تنگه مالاکا به هم می‌رسیدند، زیرا این مطمئن‌ترین راه بود. پیش از کشتی بخار، همه محصولات مجمع‌الجزایر از آبراه طبیعی مالاکا میان هند و مالزی و اندونزی می‌گذشت، زیرا بازگشت موسمی بادهای غالب، کشتیهای بادبانی را ناگزیر می‌ساخت از این مسیر بگذرند. بدین سان مالاکا در نیمه‌های سده چهاردهم میلادی به مرکز معامله ادویه جزایر باندا و مولوک که جاوه صادر می‌کرد و به مرکز توزیع پارچه‌های هندی بدل شد و در قرن بعد حقیقتاً به صورت انباری بین‌المللی درآمد.

اروپاییان «جزایر ادویه» را در آغاز سده شانزدهم شناختند. پرتغالیها پس از کشف راه دریایی جدید شبه قاره هند - جایی که مقر چندین «کمپانی هند شرقی» شد - با سر و صدای زیاد به منطقه مالزی و اندونزی گام نهادند. مالاکا را در سال ۱۵۱۱ گرفتند، در سال بعد وارد مجمع‌الجزایر شدند و به سلطه تجارتی جاوه پایان دادند. فعالانه در تجارت آسیایی هند شرکت جستند، تا بدانجا که تجار عرب و هندی را از میدان بیرون راندند و خود انحصار تجارت ادویه را در دست گرفتند. اولین محموله جوزبویا در سال ۱۵۱۳ از طریق بندر

گوشه‌ای از یک اطلس اثر دیوانورد و نقشه‌کش فرانسوی گیوم لوتسو در سال ۱۵۵۶ میلادی که نشان می‌دهد بازرگانان اروپایی در جاوه با کشتیهای مملو از ادویه خویش بازمی‌گردند.

